

Dossier

Ramon Mateu i Llevadot Periodista. Exsecretari general de l'Associació Catalana de Ràdio Privada

■ La radio privada catalana: entre la pública y las grandes cadenas

El mapa radiofónico catalán es bastante singular. En este contexto, no debemos olvidar la radio local privada, configurada por 37 emisoras que enriquecen el conjunto de la oferta radiofónica de Cataluña. Para garantizar su continuidad, deben afrontar con solidez el proceso de transformación que afecta en la actualidad al mundo de la comunicación.

■ Private catalan radio: between the public and the major networks

The map of radio in Catalonia is somewhat unusual. In view of this, we should not ignore the local private radio sector consisting of 37 stations, which enrich the overall range of radio in Catalonia. To ensure that they continue to exist, they need to take a firm approach to the changes currently taking place in the media world.

■ La radio privée catalane: entre la radio publique et les grandes stations

La carte radiophonique catalane est très particulière. Dans ce contexte, il ne faut pas oublier la radio locale privée qui compte 37 stations. Ces radios enrichissent l'ensemble de l'offre radiophonique de Catalogne. Pour assurer leur continuité, elles doivent affronter sur des bases solides le processus de transformation actuellement en cours dans le monde de la communication.

La ràdio privada catalana: entre la pública i les grans cadenes

Catalunya: Un mapa radiofònic singular

El mapa radiofònic català és força diferent a l'espanyol. Al conjunt d'Espanya l'oferta radiofònica, si ens permetem generalitzar, està configurada únicament per la ràdio pública i per les grans cadenes. L'existència d'algunes emissores independents és molt poc significativa. L'audiència es concentra al conjunt de l'Estat en les grans cadenes privades i en les emissores de RNE.

A Catalunya, contràriament, s'ha configurat un mapa radiofònic singular: en cap altra comunitat el moviment de ràdio municipal ha tingut la força i l'empenta que han demostrat aquestes iniciatives, sobretot al llarg de la dècada dels vuitanta; la nostra és també l'única comunitat on la ràdio autonòmica és líder d'audiència i manté quatre formats diferents; on la ràdio estatal en manté una oferta, Ràdio-4, de cobertura autonòmica; únicament a Catalunya sobreviuen 37 concessions d'FM que, entre el sector públic i les grans cadenes estatals, mantenen la seva independència. Per acabar, esmentarem el moviment de ràdios lliures, avui pràcticament inexistent, iniciat per la gent que va impulsar Ona Lliure, a qui van seguir els de la Campana de Gràcia i molts altres.

Aquestes 37 emissores que mantenen el caràcter independent constitueixen el que hem acabat denominant la ràdio local privada catalana. Són emissores que han resistit o no els ha interessat associar-se amb les grans cadenes d'àmbit estatal —una de les quals, Onda Rambla, manté una peculiar relació amb OCR, i darrerament Radio Salud ha tancat també un acord amb la cadena, encara de l'ONCE—. Algunes d'aquestes emissores estan agrupades en petites cadenes: Cadena Musical a Cervera, Tàrrrega i Tremp; Ona Catalana a Girona, Ripoll, Olot, Palamós i Puigcerdà; Flash, amb emissores associades a Manresa, Vielha, Montblanc, Valls, Solsona i Mollerussa; RKOR amb emissores a Granollers, Vic, Sant Celoni i Berga, i RM Ràdio, de Justo Molinero,

amb emissores a Mataró i Rubí –aquesta última amb cobertura metropolitana–. Les altres campen soles, Ràdio Marina a Blanes, Ràdio Valira a la Seu-Andorra –amb acords amb Onda Rambla–, Ràdio Segre a Lleida, 101.1 a Igualada i Ràdio el Masnou. Finalment, RC25 i Ràdio Estel tenen cobertura sobre l'àrea de Barcelona.

Aquesta singularitat del mapa català enriqueix el conjunt de l'oferta radiofònica, però aporta també un cert desordre definit en les conclusions del 1r. Congrés de la Ràdio a Catalunya, celebrat a Barcelona l'octubre de 1996. En aquestes conclusions, penso que caldria afegir-hi, com a distorsió del mapa català, la cobertura incompleta del territori per part de grans cadenes privades –a excepció de la SER–, la coincidència dels tres nivells de l'Administració en un mateix model radiofònic –el Congrés va fer una crida a la necessitat de reordenar i racionalitzar el sector públic i alhora va denunciar la distorsió que representa el doble finançament de la ràdio autonòmica i de la municipal– i també la feblesa de l'empresa privada de capital íntegrament català.

Confusió, poca definició i alta competitivitat

En un marc confús, poc definit i altament competitiu, lògicament el que en surt més malparat és el més feble, fins al punt que a Catalunya identifiquem en exclusiva l'espai de ràdio local amb les emissores municipals i ignorem la presència de les privades. Però no ens confonguem, no es tracta d'una confrontació entre emissores municipals i ràdios locals privades, sinó de com ha influït l'administració local en el desenvolupament del mapa radiofònic del nostre país. En una ponència d'Emili Prado i Victòria Piany titulada «Tipologia de la ràdio i la premsa d'àmbit mesocomunicatiu», presentada l'any 1984 a les Primeres Jornades sobre Mesocomunicació a Catalunya, l'única referència que es fa al sector privat català és la següent: «[...] estacions comercials que estan arrelades a les localitats sobre les quals tenen cobertura. Aquestes estacions tenen una programació que, tot i donar prioritat a la temàtica local, té un caire homogeneïtzador en les formes i els tractaments, car es deuen a un model de ràdio estàndard i rendible». En parlar de les municipals, que centren tota l'atenció dels ponents, exposen: «Aquest és el grup més

destacable, ja que és l'experiència més rica de l'àmbit radiofònic català des de la perspectiva de les pràctiques mesocomunicatives actuals». No es tracta de debatre si tenien raó o no els ponents, que la tenien, sinó d'evidenciar el poc interès que han despertat sempre les iniciatives de ràdio local privada a Catalunya.

Val a dir que la coexistència entre emissores locals i públiques, i locals i privades ha estat històricament difícil. Les privades no van voler entendre, en molts casos, el dret constitucional dels ajuntaments a crear i fomentar eines de participació i de dinamització social i cultural; les municipals es van oblidar massa sovint del seu paper i van adoptar fórmules clarament de ràdio comercial. En el fons del debat hi ha encara una manca de voluntat de crear un marc raonable de coexistència i la lluita pel pastís publicitari local.

La ràdio municipal, per l'empenta i l'interès del fenomen, ha monopolitzat durant molts anys l'etiqueta de local i ha monopolitzat també la tasca dels estudiosos. No és fins al 1996, amb la publicació del llibre de Josep M. Martí *La Ràdio a Catalunya*, que s'analitza amb justícia l'existència dels dos moviments.

La informació local i les desconnexions territorials

Si entenem que la ràdio local no és només la municipal sinó que la privada independent també ho és, ens cal afegir ara el paper destacat que en l'àmbit de la comunicació local i comarcal han tingut les emissores pertanyents a grans cadenes. És el cas de la COPE Figueres i de Ràdio Reus, entre d'altres. Les dues que hem citat van ser pioneres en el tractament de la informació local i totes dues també, escoles d'excel·lents periodistes i radiofonistes. La pressió constant dels responsables a Catalunya de les cadenes estatals ha estat un dels factors que ha permès que el que coneixem com a desconnexions territorials tingui un pes notable en les graelles de programació de les grans empreses radiofòniques espanyoles. Aquestes desconnexions no són altra cosa que ràdio local.

En un àmbit de cobertura més ampli, no estrictament local, cal fer esment de la desapareguda Cadena Catalana. Aquesta empresa, hereva de RAC i de Ràdio España de Barcelona, va ser sens dubte la primera cadena d'àmbit autonòmic. Participada per SER i pels

Rato, i dirigida per José Manuel Salillas, la Cadena Catalana va assumir un paper informatiu molt destacable en els primers anys de la transició, amb programes com «La Nit», que va impulsar i dirigir el periodista Enric Sopena. Per acabar, no hem d'oblidar Ràdio Cadena Espanyola, hereva aquesta de les franquistes Cadena Azul i SEU.

Si en l'àmbit local sembla que l'agent protagonista ha estat l'Administració, en parlar de llengua també la ràdio impulsada per l'Administració se n'atribueix el monopoli.

Ràdio 4 és «La primera en català», deia un dels seus indicatius, i Catalunya Ràdio és per excel·lència la ràdio «que us parla en català». Entre la ràdio nacional de Catalunya i Ràdio Nacional a Catalunya, ningú recorda que la primera emissora que va emetre íntegrament en català va ser Ràdio Olot, poc abans del naixement de Ràdio 4, i que a més de Ràdio Olot pràcticament totes les emissores locals-privades utilitzen el català com a llengua vehicular.

Les concessions de 1976, 1983 i 1989

Ràdio 4 va néixer un 13 de desembre de 1976; set anys després, el 12 de desembre, naixia Cadena 13, que es va configurar arran del primer procés concessional en què la Generalitat tenia competències i «*agrupava diverses concessions a sectors socials i persones físiques lligades d'alguna manera a CDC*», diu Enric Frigola a la revista *Annals* de juliol-desembre del 1993. Aquest periodista, ple d'entusiasme i de rigor personal i professional, va dirigir aquest projecte «*que va patir al llarg de tota la seva existència [...] el nul coneixement que del sector de la comunicació tenien els seus promotors*», diu el mateix Frigola en l'article esmentat. Cadena 13 va deixar una cua imponent de desconfiances entre concessionaris, de pèrdues econòmiques i de desil·lusions. Encara avui, quan es parla d'iniciatives conjuntes de ràdio en català, surt el «fantasma» de la Cadena 13.

Certament, moltes de les freqüències que es van concedir en el procés concessional de 1983 van estar en mans de gent aliena al sector de la comunicació. En el següent procés, el de 1989, això es va corregir substancialment, i professionals com Luís del Olmo, Carles Cuní i Miquel Calzada –Mikimoto–, i Justo

Moliner, van obtenir concessions. Els projectes radiofònics endegats per tots ells són avui sòlides empreses del sector, no són grans, però són sòlides i exitoses.

Luis del Olmo ha aconseguit situar Onda Rambla entre les ofertes de ràdio més escoltades a Catalunya. Aquesta cadena, amb emissores a Barcelona, Igualada, Lleida, Girona i Tarragona, únicament emet conjuntament amb Onda Cero el programa Protagonistas, la resta, 18 hores diàries, són de producció pròpia i utilitzen indistintament el català i el castellà, tret dels informatius, que són íntegrament en català. Per la seva banda, Justo Moliner, nascut radiofònicament a Santa Coloma de Gramanet amb Radio Tele-Taxi, ha construït una peculiar fórmula de ràdio convencional majoritàriament en castellà. No obstant això, el català és present en les emissions de RM Ràdio amb la pròpia veu de Justo Moliner. L'aportació a la normalització lingüística que fan tant un locutor com l'altre és inestimable i injustament poc reconeguda per aquells que esmerçarien tots els esforços a normalitzar qui no ho necessita.

Pel que fa a Carles Cuní i Miquel Calzada, amb Flash i Flash Back, estan demostrant que el sector privat català és prou madur per impulsar fórmules musicals utilitzant com a llengua vehicular el català i que l'ús d'una llengua o l'altra no és determinant per al bon funcionament d'una oferta radiofònica. El que és determinant és que la fórmula sigui bona i la ràdio, ben feta.

En aquest repàs del paisatge radiofònic català no hem d'oblidar Ràdio Estel. Aquesta emissora, en mans de l'Arquebisbat de Barcelona (per tant, no crec que sigui del tot correcte qualificar-la de privada), està demostrant a la ràdio pública que la complementarietat entre sectors és viable. El model que segueix Ràdio Estel és més proper al que entenem que hauria de ser la ràdio pública que no pas a les mateixes ofertes radiofòniques de les administracions, a excepció de la recent Catalunya Cultural i del que havia estat Radio 3. Queda RC25 de Terrassa, l'únic Ràdio Club encara viu, juntament amb el de Manresa, i RAC 105, que ha estat al llarg de 15 anys una freqüència de titularitat privada explotada per l'Administració amb una fórmula radiofònica clarament comercial. RAC 105 tenia una freqüència de cobertura metropolitana i es va estendre

a tot el territori de Catalunya fins que va esdevenir el principal competidor d'aquells empresaris que, escaldats per l'experiència de la Cadena 13, s'havien refugiat en fórmules musicals.

Passar per un procés de racionalització i reordenació

El sector radiofònic a Catalunya ha de passar necessàriament per un procés de racionalització i reordenació. Cal que el debat sobre la ràdio pública deixi de centrar-se sobre els continguts i el tractament de la informació, i se centri més en la definició de models, plurals, participatius i complementaris entre si i aquests, al seu torn, amb el sector privat. Si algun dia es resol positivament aquest primer debat, l'altre, el del tractament de la informació ja no serà necessari.

Aquestes 37 emissores de les quals hem parlat, que configuren la ràdio local i privada catalana, cobreixen un espai important que, com hem dit, enriqueix el conjunt de l'oferta al nostre país. Per assegurar la seva continuïtat cal que afrontin amb solidesa el procés de transformació que afecta actualment el món de la comunicació. Per fer-ho no sembla que hi hagi gaires més opcions que la concentració o l'especialització temàtica o territorial, sense perdre la seva vinculació amb l'entorn. En el moment d'escriure aquest article encara no es coneix el resultat del tercer procés concessional, un procés que pot servir per ajudar a definir el futur d'aquestes empreses i que hauria de dibuixar el mapa radiofònic català per a les primeres dècades del segle XXI. **R.M.LL**